

नेपाल

भाषाया

लय्पौ

सम्पादक व प्रकाशक

हेमवज्र वज्राचार्य

१०९२

कछला

“दँया ल्याः न्ह्याक्व हे फूसां
'महपूजा' छुं पुलां मजू,
थीनि ज्वालल थ्व नेपाःया
संस्कृतिया जुयाः गजू”

उकिं

ग्वीनि तनाः दोछी वःगु सम्बत घय्पुनाः
छितः, वैत, जितः, झीत देछाया भिंगु

भितुना

नेपालया प्राचीन भाषा — नेपाल भाषा

—डा. सिगफ्रेड लीनहार्ड

प्रोफेसर व विभागीय प्रमुख

इण्डोलजी विभाग

स्टकहोम विश्वविद्यालय (स्वीडेन)

[सिगफ्रेड लीनहार्डजुया जन्म अष्ट्रियाय् सेन्ट भियट ग्लान धैगु थासे सन् १९२४ अगष्ट २६ हुनु जूगु खः। वेकलं भियना विश्वविद्यालये १९४२ निसँ १९४६ तक ब्वनाः इण्डोलजी व तुलनात्मक भाषाविज्ञानय् स्नातक जुया दिल। अनं पेरिसया सोरबोँय् Ecole des Hautes Etudes य् वेकलं सदिक् पौरस्त्य भाषा व संस्कृतिया अध्ययन यानादिल। १९५२ निसँ १९५४ व १९५७ निसँ १९५८ तक वय्कः गाटिनजेन विश्वविद्यालय, इण्डोलजी इन्स्टिट्यूटय् सहायक प्रोफेसर जुया दिल। १९५५-५७ तक भारतया बनारस हिन्दू विश्वविद्यालये मायाः प्राध्यापन यानादिल। वेकःयाके भारतया पूर्वक ज्ञान दु व सिक्किम, नेपाल, पाकिस्तान व लंकाय् चाःहिला माय् धुंकल। १९५८ निसँ वेकलं स्टकहोम विश्वविद्यालये भारतीय भाषा व साहित्य ब्वंका च्वना दिल गुगु विश्वविद्यालये १९६० निसँ इन्स्टिट्यूट अफ् इण्डोलजीया प्रोफेसर व विभागीय प्रमुख जुयाः वय्कलं ज्या याना माया दीगु दु। १९६२ साले वय्कः जर्मनीया कील विश्वविद्यालय भिजटिङ्ग प्रोफेसर जुयाः माया दीगु नं दु। प्रोफेसर लीनहार्डजु नेपाल भाषाया माणिचुडावदानोद्धत्त धैगु सफूयात अंग्रेजी ह्रीकाः सम्पादन याना स्वीडेन पिकया दीगु व नेपालय् भाःबले थ्वय्कलं भागु भाय्था विश्लेषता पुलांगु मे खनाः १०० पु ति मे अंग्रेजी भाषा अनुवाद यानाः यका दीगु दु, व नं याकन हे प्रकाशित ब्धीगु खँ दु। थ्व लेख वेकलं भेनिसय् जूगु पौरस्त्य-विज्ञतय्गु सम्मेलनय् १९६१ अप्रैल ८ तारीखे जर्मन भासं ब्वनाः पेशयाना दीगु खः। मेपाःया ब्वमितयत् ज्यालगे ब्धीगु खनाः इटालियन भासं अनुवाद जुया पिहाँ वैच्वंगु थ्व लेखयात अंग्रेजी ह्रीके बिया थमं फको चाको कुतः याना नेपाल भाषा ह्रीकेत स्वयागु दु। आशा दु ब्वमितय् थ्व कुतःयात सराहना यानादी।

— कमलप्रकाश मल्ल]

दोछि ति दँ न्ह्यः उत्तर पाखें मंगोल नस्लया छथ्वः मनूत नेपालय् हिमालय प्रदेशय् वयाः बसो-वास याःवल। सँय्, लिम्बू, लाप्चे आदि जःखः च्वंपि लिसे स्वापू दुपि व इपि थेंतु आदिम अवस्थायापि थ्व जाति नेपालथा तःगू पर्वत-खण्डय्

थाय्थासे थःगु छेँ वाना ब्वन, गनकि थौं तक नं जनसंख्याया तःधंगु ब्व इपि हे तिनि। सत्तिक तुं च्वंगु भारतया प्रभावे वयाः थ्व बसाई हिलाः च्वंवन्नाच्वंपि हापां बुद्धधर्म पाखे धेचुल व अनंलि ब्राम्हण धर्म प्रचारकतय्गु प्रचारं शिवमार्गी धर्म

पाखे फहिल । थ्व धर्म बुद्धधर्म स्वयानं उपो
ईमिगु समाज व जीवने ह्युपाः हया बिल । थन
बुद्धधर्म व लिपावःगु धर्म स्वया गाकं यातुगु व
मिलनसारगु धर्म जुया च्वंगु । थ्व पिने वःपि
मंगोल जातियापि मनूत स्वभावं हे हेलेमेल जुया
चवने माःपि । इपि छथ्वः जुयाः, थित्तुथीक त-तं
जाःगु छेँ दय्काः चवने यथकल । लिस्सें, जीवने
रसरंग याय्गु, बांलाःगु, भिगुया अनुभूतियाय्गु
मतोतू गथेकि, साक नय्गु (विशेष कथं, ला-गुकि-
यात इमिसं तिरस्कार गबले मयाः, शान्तिपूण
सामाजिक जीवन, प्याखं व मांजमजा व रहर-
याय्गु । थः जःखः च्वंगु न्हाइपुसे च्वंगु च्वापु-
गुया पाः स्वया आनन्द ताय्गु नं इमिसं मतोतू ।
थ्व जाति निपुणपि ज्यापुत, चलाक व होशियार
व्यापारात जुल अले शिल्पकार व दैकःमितय् कथं
थाय्थासे नां दन । थमिसं दय्कूगु देगः व लाय्-
कुली भारतीय कलायात न्हूगु खापालं छाय्पियाः
बिल, गुकिं हानं लिपा जूबले सदै व महाचीने
कला-सृजनायात प्रेरणा जूवन ।

थुमिगु समाजे जात-भात धैगु ह्यापां भ्याः हे
महुसां हिन्दूधर्मया आंशिक स्वाकार जुसोल
मंगोल नस्लया जाति जूसां थुमिगु दध्वी समा-
नान्तर जात-भातया प्रथा (हिन्दूतय्गु पुचले जक
मखु किं बुद्धमार्गीतय्गु पुचले नं) थन्हाःपि
व कन्हाःपि सामाजिक व शिल्पकारतय्गु वर्ग
ब्वलन ।

मीसं थन खँल्हाना च्वनापि जाति खः
नेवाःत, गुगु जातिया भाय् नेवाः भाय् वा नेपाल
भाषा इस्वी सम्बत्था १८ गू शदि तक नं नेपालया
मूभाय् जुयाच्वंगु खः । थन थ्व खँ लुमंके बहः
जू-इमिगु इतिहासय् नेवाःत गबले थःगु देशया
शासक मजुल । इपि न्हाबले शासित हे जुया वया
च्वन । राजनैतिक घटनाक्रमे इपि दुध्याःसां इमिगु
राजनैतिक इतिहास न्हाकेगुली इमिगु हे जक ल्हाः
मजुल । इस्वी सम्बत् १२०० पाखे छगू राजपूत
वंश शासन थःगु ल्हाबी काल । अथे जूसां प्यसः

दै ति लिपा इमिगु शक्ति क्षीण जुया राजनैतिक
शक्ति चिचीचाधंगु अधिराज्ये ब्वदयावन । १७६८
सनस गोर्खालीतसें इमिगु राज्य त्याका काल ।
(खतु, गोर्खालीत नं न्हापां राजपूतत हे खः) इपि
नेवाःत नाप नेपाःगाले वया च्वंबल व अनलि
हिन्दी लिसे कातुगु स्वापू दुगु इमिगु (गोर्खाली-
तय्गु) उत्तर-भारतीय भासं नेवाः भाय्यागु थाय्
काल । थ्व भाय्-नेपालयागु भाय् मखुसां नेवाः
भाय्यात थें तु 'नेपाली' नालीगु भाय् राजकाज व
प्रशासनया भाय् थुकथं जुल कि आपालं धै थें थ्व
भासं नेवाः भाय्यागु थाय् काय् धुंक्कूगु दु । नेवाः-
तय्गु संस्कृति, उकें, बुलुहुं न्हावनाच्वंगु दु व
इमिगु भाय्, गुकिया थौं मीसं थन खँल्हाना
च्वना, बुलुहुं तनावने त्यंगु दु ।

मीपिनि दध्वी सुं छद्मसिनं नेवाःभाय्
ल्हाःगु न्यने खंसा बाय् थ्व भासं च्वया तःगु छुं
खंसा व छगू मुकं भारतीय भाय् ध्वदुल का धैगु
मती तय् कु । खनं, हाय्न्स योरगेनसनजुं सम्पा-
दन याना पिकाःगु उपो पुलांगु मखुगु थौंझिगः हे
तिनिया विचित्रकर्णिकावदानोद्धत सफूया थ्व खँ
मोलें संस्कृतया भू सीदयेक सः ताये दु, ' पुनरवार
रत्नध्वज नाम राजन जुरसाम् मनस भारपाम्'
(अनं रत्नध्वज धैझ जुजुं थ्व खँय् पूर्वक दुबिनाः
बिचाः यात) ।

नेवाःभाय् ब्वनेबले बाय् न्यनेबले भारतीय
भाय्ला धैगु मती च्वंसा धातये अथे मखुसां भ्याः
भञ्जा हे मिले मजुगु खं जा मखु । छाय्धाःसा
नेवाः भासाय् संस्कृत व संस्कृतं पिदगु न्हूगु
आर्य भासं आपालं खँगो त्याय्कयाः तःमि जूगु
दु । नाप नेवाःतसें थःगु भाय् च्वयेत भारतया
लिपि (देवनागरी) बाय् भारतया लिपिया
नेपाली-भेदयात ज्याय् छयलेगु याना च्वन ।
धातये ला, मंगोल नस्लया जातिया थ्व भाय् बर्मा-
सँमि भाय्-खलः पुचले दुने लाः । थ्व भाय्-खलः
काश्मीरया बाल्तिस्थानं निसें महाचीनया सेत्चुवान
व दक्षिण बर्माया तःव्यागु भूभा वाम जुया

चवंगु दु । ध्व भाय् खलः भारत-चीन भाय्-
खलःया मूपुचले दुने लाः । ध्वया (नेवाः
भाय्या) जःखःया मूलगु व ध्व नाप स्वापूदुगु
भाय्त खः सँय् भाय् व बर्मा भाय्-गुगु निगुलि
भाय् मूवंगु साहित्यिक भाय् जुया च्वन । छगू हे
कथं पिदंगु मेगु हिमालयया भाय्चात नाप ध्व
भाय्या नं छु स्वापू दु (गथेकि लिम्बू व लाप्चे
नाप) । लिस्सें, भारतया आसाम व मनिपुर
प्रदेशया साहित्य मदुगु (गथेकि नागा व काचन)
भाय्त, अले भुटानया उस्त बांलाक अध्ययन
मजुनिगु भाय नाप नं ध्वया स्वापू दु ।

थौया घरी मीसं नेवाः भाय्यात सँय् व
बर्मा भाय्या दध्वी तय् कु । अथे जूसां, सम्भवतः
ध्व भाय् बर्मा भाय् नाप स्वया सँय् भाय् नाप
सत्ती, गुगु खँ मीसं ह्यापा हे च्वय् न्हयथने धुन ।
बर्मा सँय् भाय् खलके लिपिबद्ध भाय् सृजना
जूगु आपालं ह्य गुकी नेवाः भाय् छगू खः ।
ध्व भाय्यात (योरगेनसनया कथं) मीसं
“क्लासिकल नेवाः भाय् ” धायगु याना च्वना
अर्थात् क्लासिकल नेवाः भाय् जुल ल्हातं च्वया
तःगु सफुती छयलातःगु थौकन्देया खँल्हाबल्हाया
भाय् स्वयाः पाःगु भाय् । नेवाः-साहित्यया भाय्
प्राचीन क्लासिकल सँय् भाय् बाय्पुलांगु बर्मा
भाय् थें च्वन्हाःगु स्तरे मध्यं । अन, सफू ता ब
जि, कलात्मक सृजनाया मौलिकताया कथं, लिस्सें
शैली व भाय्या शिल्पया निगुलि सुलचनं स्वय्बले
नेवाः भाय्या साहित्य सँय् भाय्या स्वया गाक
कन्हाः । अथे जूसां, निता जि खं याना नेवाः
भाय्या अध्ययन याय्त बिचाः याय् बहः जू ।
भापाया तुलनात्मक अध्ययनयात ध्व भाय्या मू
व नेपालया सांस्कृतिक इतिहास व नेपालया
तःधिमां भारतया सांस्कृतिक इतिहासयात ध्व
भाय्या मू । नेपालया आदि प्राचीन साहित्य मुकं
धै थें संस्कृतं जूसां इस्वी सम्वत्तया १४ गू शदीं
निसें संस्कृत लिसें नेवाः भाय्—गुगुकि गोर्खालि-

तसें त्याके सिबे न्ह्यः नेपालया मू भाय् जुल—
साहित्य-सृजनाया लागि निगूगु मू भाय् कथं
ज्याय् छयला तल । भारतीय संस्कृतिया अध्यय-
नया लागि मूवंगु जुइ फुगु साहित्यिक कृतित—
विशेष याना संस्कृत बौद्ध कृतियात— नेवाः भासं
हीका तःगु बाय् टिप्पणी च्वया तःगु—तःगू मछि
कृतित थौं संरक्षित अवस्थाय् ल्यनाच्वंगु दु । वंगु
शताब्दीया अन्त पाखे अगष्ट कनरेडिजुं संस्कृत
भाय्या छगू विकृत सफू (ल्हातं च्वयातःगु)
पिकाःबले संस्कृत भाय्या अध्ययन व बांलाक
संरक्षण मजुगु संस्कृत सफूया सम्पादन व संशो-
धनयात “संस्कृत भाय्या पासा व स्वतन्त्र अनु-
वादया निगू कथं” नेवाः भाय्या विशेषता खंका
दिल । गुगुं गुगुं मूवंगु संस्कृत कृतिया व्याख्या
याय्त टिवा बीगु ध्व मूवंगु ज्या लिस्सें, नेपालया
अभिलेखया कथं नं नेवाः भाय्यागु महत्त्व दु ।
१४ गू शताब्दि तक नेपाले अभिलेख दकों संस्कृत
भास जुल । अनंलि, मल्ल-वंशया पुनर्स्थापना
लिस्सें अभिलेखे संस्कृतया थाय् नेवाः भासं काल ।

बर्मा-सँय् भाय्यातयगु तुलनात्मक अध्ययनया
लागि नेवाः भाय्या महत्त्व ला धाय् हे म्वाःगु
जुल । ध्व भाय्यातयगु थौं तक नं तुलनात्मक-ऐति-
हासिक व्याकरण मीके मदुनि । अथेजूसां ध्व
क्षेत्रे नेवाः भाय्या महत्त्व भारत-चीन भाय
पुचःया नकतिनि धुलुहँ न्हयथनाहःगु अध्ययनया
ह्यापांया अवस्थाय् हे सीदय् धुंकल । अमेरिकन
विद्वान रबर्ट शाफरजुं याना दीगु ध्व ज्यायात
लिपा तःधंगु रूप बीगु जुयाच्वंगु दु ।

इतिहासया सुलचनं स्वःसा नेवाः भाय्या
अध्ययन याय्गु ज्या जूगु आपाः मदुनि ।
ध्व भाय्या वैज्ञानिक अन्वेषण ह्यापां शुरु याःपिं
खः रूसया मिनायफ व जर्मनीया कनरेडि ।
कनरेडि छगू प्रारम्भिक व्याकरणया रूपरेखा व
(मिनायफ त्वःता थकूगु ज्वलंया लिधसाय्) छगू
संस्कृत-नेवाः भाय्या कोष दय्कल । सन् १६२०

(ल्यंगु १३ पती)

(७ पौया ल्यं)

व १६४० दुने योरगेनसनजुं नेवाः भाषाय् अन्वेषण
 बायगुली थःत मुकं देछाल । डेनमार्कया विद्वान्
 योरगेनसनजुं, गुह्य छुं दँ न्ह्यः याकःचा जुया ब
 दुःख सियाः सित, मीत थ्व भाय्या फूचाःगु व
 दुग्यःगु ज्ञान व थुक्रिया साहित्यिक उपयोगिताया
 ज्ञान त्वःता थका दित । वेकःया क्लासिकल नेवाः
 भाय्या व्याकरण हिमालयया अनार्य भाय्या
 व्याकरणतय् दध्वी छगू दकले च्वन्हाःगु खः ।
 वेकलं सम्पादन यानादीगु नेवाः भाय्या साहित्यिक
 कृतित व वयकःया शब्दकोश लिपा थ्व क्षेत्रे
 अन्वेषण यायीपित्त ह्यापां न्ह्यचिलेगु ज्वलं खः ।
 ल्याय्म्हबले निसं हायून्स योरगेनसन इण्डोलो-
 जीया छम्ह विद्यार्थी खः । धाथें धाय्गु खः सा,
 नेवाः भाय्या वैज्ञानिक अध्ययनया लागि इण्डो-
 लोजीया पूर्वगु अध्ययन दय्माः । अथे हे संस्कृत
 व छुं न्हूगु आर्य भाय्तय्गु ज्ञान नं माः । मीसं
 च्वय् हे धाय् धंगु दु, नेवाःतय्सं थःगु संस्कृति
 भारत व भारतीय जुजुपिनिगु पाखें त्याय्काःगु थें
 तं नेवाः भासाय् च्वगु आपाः खँगो भारतीय
 भासातय् पाखें वःगु खः । अथे हे तं, मीसं धाय्
 फु, सँदेया साहित्यया अध्ययनया लागि नं
 इण्डोलोजीया छं आधारभूत ज्ञान मदय्कं मगाः ।
 प्राचीन सँय् भासं भारतीय भाय्तय्गु पाखें त्याय्
 काःगु मदुसां थ्व खँ पाय्छि खः कि पुलांगु सँय्
 भासे दुगु “सभ्य” खँगो बाय् धैदिसं “वैज्ञानिक”
 खँगोत संस्कृत शब्द, खँत्वाः आदिया मिलेजुगु
 अनुवाद याना दय्का तःगु खः । मेखेर नेवाः
 भासाय् पिनें वःगु खँगोत तप्यंक संस्कृत बाय्
 दथु-भारत-आर्य भाय् व न्हूगु भारत-आर्य
 भाय्तय्गु पाखें वःगु खः ।

भारत-आर्य भाषं वःगु त्यासाया खँ त्वःताः,
 नेवाः भाय्या विशेषता जुया च्वन छगू बांलाक
 सीदुगु एकाक्षरी प्रवृत्ति । सँय् भाय् थें तं थ्व
 भासां नं प्रत्यय ज्याय् छथले सःगुलि थ्व अर्थे
 संकीर्ण कथं थ्व भाय् एकाक्षरी मखु, न ह्यापा आर्य

भाय्तय्गु प्रभावं हय्काय् मधुनिबले हे अथे खः ।
 नेवाः भाय् चिनिया भाय् थें व्याक्कं खँगो मस्वा-
 इगु भाय् (Isolating Language) मखु ।
 थ्व भासाय् थःगु हे कथंया आपालं एकाक्षरी खँगोत
 मीसं खनी । अयनं, थ्व छगः आखःया खँगो नाप-
 नापं मीसं यको स्वानातःगु खँगो खनी गुगु छगः
 आखः खँगोले पिदंगु खः, गुगु निगः आखःया
 खँगो मू-खँगोले प्रत्यय स्वाना खँगोले अर्थ तनेगु
 याना वल । थुकथं, दसिया लागि, नेवाः भासे
 ल्वा-पू धैगु खँगो ल्वा धैगु क्रियां पिदंगु खः गुगु
 हानं सँय् भाय्या न्या-पो (जुजु) धैगु खँगो नाप
 दाना स्वय् थाय् दु । नेवाः भाय्या मे, मि सँय्
 भासे मे व बर्मा भासे मि जुल; नेवाः भाय्या ला,
 लम् (लँ) सँय् भाय् व बर्मा भाय् निगुलीसं लम्
 जुया च्वन, अथे तुं नेवाः भासे सो, स्व (स्वँ)
 सँय् भासं सुम् व बर्मा भासं सुम् धाइ ।

थ्व खँ सकसिनं स्युगु हे खः — चिनिया
 भाय् खँगो मस्वाइगु भाय्, अकें एकाक्षरी भाय्
 जक मखु, छगू संगीतमय भाय् नं खः । छगू छगू
 खँगोया उच्चारणया टोन (Tone) गुक्रियात
 मीसं संगीतमय धाय् फु, या आधारे भिन्न भिन्न
 अर्थ दु : एकनासं उच्च, एकनासं निम्न-लिस्सें
 लय (Intonation) उच्च व निम्न याना व हे
 छगू खँगोया अर्थ पाना च्वनी । नेवाः भाय् या
 चिनिया भाय् नाप दुग्यःगु व पुलांगु स्वापू दया नं
 थुकी भिन्न भिन्न टोन मदु । थुकी खाली छगू सीदुगु
 टोन (Accented tone) दु गुगु कि खँगोले
 दकले लिपाया बा-आखः (अनुस्वार-अनुनाशिका?)
 तनावंगुलि दुगु खः । गथे कि, दसिकथं, सँय्
 भाय्या ‘छगू’ संख्या सूचन ‘गचिग’-दकले
 लिपाया बा-आखः ल्यना च्वंगु-नेवाः भासे ‘छि’
 जुल-लिपाया बा-आखः तनाः खँगोले उच्चारण जुइ-
 बल ल्यं दुगु आखले जोड (Accent) बीगु
 यात । मेखेर, चिनिया, बर्मा व थाइ भासे फुक
 धै थें ल्यूनेया बा-आखः तनावंगु दु । थ्व स्वंगुलि

भासाय् तंगु बा-आखःया थासे तःताजिया टोन पिदन । उकें, व हे छगू तःधंगु भाय्-खलके दुने लाःसां गन चिनिना, बर्मा व थाइ भासे तःताजिया टोन दु अन सँय् भाय्, नेवाः भाय्, लाप्चातय् भाय् व लिम्बूतय भासाय् थरीथरीया टोन मदु ।

नेवाः भाय्या ध्वनि-विधानया खँय् ध्वयात ल्हयगु ज्या भारतीय लिपि व ध्वया नेपालया विभेदं पूमवंक जक जूगु दु । नेवाः भासाय मा-आखः अ आ, इ, उ, ए व ओ अले संयुक्त मा-आखः (diphthong) ऐ, वो व वा गुगु गनगनं हासं ध्वज उच्चारण जू । ध्व लुमकें बह जू—ऐ गनगनं ये बाय् य नाप, वा व ओ लिसे धो हिलाबुला याँय् ज्यू । उकें, थें धैगु खँगो ध्यन बाय् ध्येन अले ओन धैगु खँगो वन बाय् वोन जू । ध्व ध्वनि-विधान (ऐ : य : ये अनं ओ : व : वो) बर्मा भासे जक मखु सँय् भासय् पूर्विय सँय् भासाय् नं दुगु ल्याःख्यात धाःसा ध्व प्रवृत्ति बर्मा सँय् भाय् खलःया फुक भासाय् दुगु थें च्वं । नेवाः भासाय् बा-आखः बांलाक ब्वलंगु दु । कण्ठ्य, तालव्य, दन्त्य व ओष्ठ्य प्यतां अल्पप्राण व महाप्राण (तिसः व घोंसः) निताय् ब्वथला तःगु दु । छगू विशेषता जुल अनुनासिका गथे हण, न्ह, ह्य, व य व ल ह्य व र्ह न्हः न्दै ह तना वनाच्वंगु । थौकन्हैया नेवाः भासाय् मेमेगु भाषाय् थें तु खँगोया लिउनेया ध्वनि (सः) तना वनाच्वंगु दु । गथे कि, मंगल मंगल् जुयाः मंगो जूवल, अले विभक्तिस लाहातस जुइगु रूपया चिहा जुया लाहाते (अधिकरण एकवचन) जुल ।

ध्व भाय्या रूप-तत्व दुने तःताजिगु सम्युक्त-रूपतयगु भो दु । सँय् भासय् थें तु नेवाः भासय् नं प्रत्यय नं मू खँगो (Flexion) पाना वनीगु । एकवचन व बहुवचन भेद दुसां नेवाः भाय्या थःगु हे संज्ञाय् वचन-भेदं तःता कथंया विशेषता कयना च्वंगु दु । अथे हे भारत-आर्य भाषां त्याय् कया तःगु खँगोले नं । सँय् भासय् थें तु एकवचन

बहुवचन नित्यास नं रूप न्याबलें धै थे व हे । ध्व रूप (Endings) तःगू मझि कारकया ज्या याना च्वंगु दु । गथेकि कर्ता कारक-गुगुया मू अनिश्रित कारकया जुल, सम्बन्ध कारक; सम्प्रदान व अपा-दान; कर्म कारक; करण कारक व अधिकरण कारक । नेवाः भासाय् व्याकरणया आधारे लिङ्ग-भेद मदु । अथे जूसां ज्यान दुगु (भारतीय व्याकरणय् संज्ञायुक्त धाइगु) व ज्यान मदुगु (असंज्ञायुक्त), अर्थात् ज्यान दुपि (मनू, घो, पशु) व वस्तुया दध्वी भेद दु । अनाय भाय् गथेकि ड्राविड भाय् व अनार्य भासं प्रभावित जूगु भाय्, गथेकि बंगालि व तामिल भासाय् नं थुजोगु भेद दु । आः तक बंगालि भासाय् हिमालयया भाय् तयगु लुङ्कुबिनाच्वंगु तत्त्वयात कबाः छुं अन्वेषण जूगु मदुन । ध्व भाषाशास्त्रया समस्याया अध्ययन तसकं मूवंगु जुइफु । नेवाः भासाय् ज्यान दुगु संज्ञा लिसं ज्यान दुगु धैगु केनीगु हाका 'ह' धैगु अर्थया प्रत्यय 'ह', वइ अले वस्तुवाचक संज्ञा धकाः स्पष्ट याय् 'गुलि' बाय् 'गु' प्रत्यय वइ । निह मनू धाय् मालकि निह जुइगुकिया धातयेया अर्थ जुल 'निगू ह' । दसिया कथं, नेवाः भाय्या ध्व खंत्वाः, राजा मन्त्री नेहया धातयेया अर्थ खः 'जुजु (व) मन्त्री (थुपि) निगू ह' । अले गुगु निगू वस्तु तःधंगु जूसा व नेवाः भासाय् नेगुलि (वस्तु) जुइ ।

बर्मा-सँय् भाय् फुकय्सं, व विशेषकथं बर्मा भासय्, दुगु अर्थ स्पष्ट याइगु खँगोत (Specifying terms) स्वयाः इमिगु अर्थ स्पष्ट याय्गु ज्याय् (Concretising function) नेवाः भाय्या संख्यासूचक प्रत्ययत भचा जक पाः । ल्याःयागु अर्थे त्वःताः अर्थे अलग्ग वइबले हापि थुपि संज्ञा हे त् खः गुगु लिपा ल्याः (Numeral) नाप वइबले संज्ञाया रूप-आकार स्वयाः वर्गीकरण याय्त ज्याय् वइ । दसिया कथं, ध्व खंत्वाः a letter of invitation नेवाः भासे निमन्त्रणा

पत्र छपति जुइ, गुक्रिया धातुं गु अर्थ खः “छगू
ब्वनापौ भौंया छगू पौ”; two flowers नेवाः
भासे स्वान निफोल जुइ, गुक्रिया अर्थ खः “स्वान
फोलया निफोल” । पूर्व हिमालय सत्तिक लाःगु
बंगालया भासाया नं गुक्रिया सँदे नापया सांस्कृ-
तिक स्वापूया खँ मीसं ह्यापा हे धाय् धुन, थुजाःगु
अर्थ स्पष्ट याइगु रूपत दु धैगु खँ लुमंके बहःजू ।
बंगाली भासाय् थें तुं नेवाः भासाय् नं ज्यान
मदुगु वस्तु सूचक खँगोया रूप बहुवचन व
एकवचने नं मपाः ।

क्रियाया ज्या-ख्यले आपालं व तःताजि कथं
सम्भावना दु । पुरुषस्वयाः क्रियाया रूप पाइगुली
अन्य पुरुष (Third person) न्ह्याःने व व
स्वयाः प्रथम व मध्यम पुरुषय् छुं छुं रूप-भेद
दुसां क्रियाय् पुरुष स्वयाः रूप पाकेगु मजू ।
साधारण कथं आपाः यानाः क्रियाया छगू हे रूपं
फुकं पुरुषया ज्याब्यू । थव रूप क्रियाया मूल धातु
(Simple verb-root) बाय् खँगो स्वानाः दुगु
ताहाःगु क्रियां पिदंगु जुइ । क्रियाया मूलगु १६ गू
रूप लिस्सें मेमेगु स्वानातःगु (Compound)
संयुक्तक्रिया व सहायक (periphrastic)
क्रियात दु गुगुयात मीसं थौंझिगः तिनििया क्रिया-
रूप धाय् फु ।

नेवाः भाय्या थव क्रिया-विधान यूरोपया
भायतयगु स्वयाः व्याककं पाः । नेवाः भाय्यागु
गुगुं गुगुं क्रिया-रूपय् मीसं मीगु कालया धारणा
(The concept of Tenses) मिलेजुगु खँके
फुसां कालया मूया वर्गीकरण व परिवर्तन व्याःगु
मीगु काल-विधान (Tense-system) नेवाः
भासाय् ल्वीकेत स्वयंगु व्यर्थ जुइ । थुजोगु काल-
विधान नेवाः भासे मदुः नेवाः भासाय् क्रिया-
रूप-भेदं काल-विधान मखु कि नवानाच्चवंह
व्यक्तिया आत्मपरक ईया धारणाया आधारे छुं
छगू क्रियाया दिशा, बाय् घटना बाय् खँया धाः
न्ह्यानाच्चंगु क्यनाच्चनी । नेवाः भासाय् क्रिया-
रूपया निर्णय वा ल्ययगु ईया धारणा गुगु इले

छगू ज्या वा खँ जुया-च्चन धैगुलिं मखु कि छगू
ज्या वा खँ सिधःगु जुल कि सिमधःनिगु जुल,
अले भविष्ये थयंक थव ज्या-खँ जुया चवनी
मचवनी धैगुलिं निर्धारित जुइ । उकें मीगु सुलचनं
स्वयेबले, काल-विधानं निर्धारित मजूगुलिं थव
भाय्या छगू हे क्रिया रूपं निगू वा यको अर्थ-
वर्तमान, भूत व भविष्य-व्वने फु ।

व्याककं धै थें सहायक खँत्वाः (depend-
ent phrases) मदुगु पलेसा नेवाःभासाय्
यको क्रिया, क्रियायोगी व विशेषणया रूप दु ।
थुमिगु संज्ञात्मक विन्यास (Nominal con-
struction) अर्थात् थुमिगु संयुक्त रूपं संज्ञाया
थें कारक-भेदनाप स्वापू क्यनीगु छगू विशेषता
दु । हानं, थव भासाय् संज्ञात्मक चरित्रया प्रबलता
खने दु । क्रियायात संज्ञा थें थुलि सीदय्क छयला
तइगु कि मी यूरोपयापिन्त नेवाःभाय्या गुगुं
खँत्वाः खालि छगू नाप मेगु स्वतन्त्रकथं जक
स्वाना च्वंगु खँगोया पुचः थें ताइ । ड्राविड व
न्हूगु भारत-आर्य भासाय् नं व्याःगु तथाकथित
प्रत्ययान्त (Absolutes), क्रियाया छगू रूपय्,
मीसं धयाच्चनागु खँ बांलाक सीदइ । नेवाः
भासाय् नं थव प्रत्ययान्तत सहायक कालसूचक
खँत्वाःतय् थासे छयलातःगु दु । ज्या सिधः-मधः
क्यनीगु क्रिया-रूपया नाप स्वापू तयाः थुजोगु
प्रत्ययान्त नेवाःभासाय् दय्कीः थव जुयाव व
जुयाव (थव नाप नाप जुयाः / व नाप नापं
जुयाः) । विचित्रकर्णिकावदानोद्धतया न्हापांया
बाखंया छगू खँमो— थव बेलस विमलदत्तनाम
बनिया स्तोत्र याक स्वयाव, श्री श्री श्री भगवानं
प्रसन्न जुयाव, श्री भगवानम आज्ञा दयकरम् ।—
थुकथं स्वतन्त्रकथं अनुवाद याय् छिं : “When,
at that time, the Most-venerable saw
the merchant called Vimaladatta reci-
ting a panegyric, the Most Venerable
was well-disposed to him and said
to him ... .” अथेजुसां नेवाः भाय्या विशेषता

कथं स्वयं गुःसा व खँमोया सत्तीगु व पाय्छिगु
अनुवाद यायत् व खँगोयात् स्वव्यय् च्चथले
माः : (Contemporarily) to the having
seen (स्वयाव), (that) the merchant
called Vimaladatta was reciting a
panegyric (and contemporarily) to
the having been happy (प्रसन्न जुयाव),
(of) the Most Venerable — the
Most Venerable said to him ... ..”

ध्व दसी मीसं खनी गुकथं मूल क्रियाया
मह्यः मेगु निगू घटना जूगु दु बाय् मेकथं धाःसा,
छुं कथं मूल घटना नाप नापं मेगु निगू घटना वा
ज्या जूगु दु । अले व स्वापू सम्बन्ध कारक
(Sociotive case) गुकिं स्वापू व नापनापंया
अर्थ कयनी- या ग्वाहालि व्यक्त याइ : “ध्व नाप
नापं अले ध्व जुल ” । क्रियायात संज्ञा थें ज्याय्
छथलीगु व संज्ञा व क्रियाया भेद मतयगुकथं
नेवाःभाय्या मेगु विशेषता खः । संस्कृतं त्याय्
कयातःगु संज्ञा नं प्रत्ययान्त थें छथले ज्यू । क्रिया
रूप छथले माःगु थासे नं अजागु भाव व्यक्तयायूत
संज्ञा छथला तल । गथेकि, संस्कृतया संज्ञा सेवा
नेवाःभासाय् घटना । ज्याया ई क्रियाया छुं गथे-
जुया व्यक्त याःसां थुकथं हिले फु : मेबया सेवा-
याव (छं मेम्हसिगु / मेपिनिगु सेवा याना
चवतले / याना चवनेबले); बाय् संस्कृत संज्ञा
प्रकार नेवाःभासाय् थवते प्रकारसाम् (अवस्था
थथे जूसां) या अर्थे संज्ञां क्रियाया स्वीकृति
सूचक रूपय् (Concessive verb-form)
जुया च्वने फु ।

उकें (अगष्ट कनरेडिजुं धयादी थें) नेवाः
भासाय् क्रियाया रूपावली क्रियाया थें (conju-
gated) मखु संज्ञाया थें (declined) जुल ।
धात्थें, ध्व नं लुमंके बहःजू कि नेवाःभासाय्
क्रियाया कर्म व कर्तृ ज्याय् छुं रूप मपाः । नेवाः
भासाय् सकर्मक क्रिया कर्म कारक बाय् करण
कारक निगुलिं स्वयाः वं । थथे दय्कातःगु खँमो

कर्मवाच्य वा कर्तृवाच्य निगुलिं नालाकाय् ज्यू ।
गथेकि, दसियाकथं, राजान धु स्यातम् यात कर्म
वा कर्तृ नित्तां धाय् फु (गथेकि—जुजुं धुं स्यात
बाय् धुंयात जुजुं स्यात) । अथे हे तं नेवाः
भासाय् धात्थेंयागु विशेषण मदु : विशेषणकथं
छथलातःगु खँगोत क्रियाया ज्वलिंज्वःगु प्रत्ययान्त
बाय् क्रियाया गुगुं न गुगुं रूप नाप स्वानाच्वंगु
दइ ।

मीसं च्वय् धाय् धुंगु दु, साहित्यिक नेवाः
भाय् तसकं विकसित लिपिबद्ध भाय् मखु अले ध्व
भाय् संदेया सःस्यूपिनिगु तःमिगु-तःजिगु भाय्या
परिष्करण व संमृद्धि नाप दाना स्वय् फइ मखु ।
ध्वया वाक्य-विधान गाकं अविकसित व नेवाः
भाय्या साहित्यिक कृतिया खँमोले अभिव्यक्ति
पिमजो । खँमोत क्वातु वा गाकं ताःहाकः जूसां
लेखक व लेखनया सूक्ष्म शिल्प मदु । नेवाः
भाय्या परम्परा इस्वी १४०० ति निसें शुरू जुल ।
अनं लिपाया शताब्दि निसें छुं रूप-विधानय
प्रगति जुल अले भारतया पाखें मिखा तिसिनाः
त्याय् कायगु उपो जुल । सिल्वॉ लेभिजुं धया
दी थें, थःगु खःज्यूगु स्वर्णिम इले नेवाःभासं
“हिमालयबा भायूचात (गुगु कि मेगु नाप कालो-
बिलो मदुगुलिं हापा थें तु आदिम अवस्थाय्
लानाः, चीमि, अपरिष्कृत व च्वन्हाःगु विचार व
क्लिष्ट भाव व्यक्त याय् मफुगु अवस्थाय् च्वंच्वन
तिनि) व व्याककं भारतीयकरण जुइ धुंकूगु
भाय्या दध्वी भारतीय समथल भूभागया भासां
त्याय् कयाः छगू सुन्दरगु सन्तुलन प्रस्तुत यात ।”

नेवाःभाय्यात पूर्वगु अभिव्यक्तिया क्षेत्र
व्यूगु भारतया आर्यभाय्यतय् पाखें वःगु खँगोल
थःगु धुकू जायकेगु ज्या बुलुहुं जुयावं च्वन, गुगु
कि छगू छगू ईया साहित्यिक कृति पुइका स्वेबले
सीदु । दकले पुलांगु सफुती भारतं त्यासा म्हो जक
जूसा लिपा लिपाया सफुती ध्व त्यासा गाकं उपो
दु । न्हापां न्हियान्हिथं ज्याय् छथलीगु खँगोत
गुगु शायद उबले तक नं प्राकृत प्रभावित हे तिनि

ध्व भासं त्याय् कयाः थः धुकू बल्लाकल । ध्व त्यासा-खँगोया (तद्भव) ध्वनि-विधान (Phonetic System) दथुया भारत-आर्य भाय् (Middle Indo-Aryan) या थें तुं खःसां थुपि नं आपाः धै थें नेवाः भाय्यागु थःगु ध्वनि-विधानं हिला छूवत । संस्कृतया अध्ययन उपो जुया वसेलि लिपा नेवाःभासाय् संस्कृत खँगोत (तत्सम) आपालं दुहाँ वल । ध्व खँगोले संस्कृतय् थें व हे रूप ल्यना चवन । गनं छुं भञ्जा पाः । र आपाः धै थें ल जुल; बा-आखः दबले जूथाय् दध्वी र स्वच्चाका हल । गथे, संस्कृत-आपत्ति नेवाःभासं आपरत्ति, इत्यादि । न्हापां न्हापां संस्कृतं त्याय् काःगु खँगोया छगू जक ज्या दुः नेवाःभासं व्यक्त याय् मफुगु क्लिष्ट चवन्हाःगु धारणा वा धार्मिक विचाः प्वंकेत तिबः बीगु । तसकं लिपाया नेवाःभासाय् खँगोत भारतया आर्य भाय् तय्यगु स्वयाः छुं भञ्जा सिबे मपाः, गुगु आर्य भासं, सःस्यूपिनिगु भयातुगु लेखन-शैलीइ, संस्कृतया खँगोत थुलि आपाः दयाचवनी कि खालि व्याकरण त्वःताः मेगु छुं न्हूगु भारत आर्य भाय्या जुया चवनी मखु । धात्थं ला लिपा लिपाया नेवाः भाय्या सफुती, १६ ग् शताब्दि या नेवाःभाय्या सफुती पिब्वया च्वं थें, संस्कृत खँगोले फुक धै थें नेवाःभाय्या खँगोया थाय् कयाः खालि व्याकरण जक बर्मा-सँय् भाय्या ल्यना चवन । गथे, न्हापां नेवाःभाय्या खँगो जुजु गनंगनं अले लिपा वःलिसे दकभनं भारत-आर्य खँगो राजा, बाय त्वाच खँगो भारत-आर्य मित्र खँगोले धिना छवत । न्हाम्हं इण्डोलोजी स्यूपिसं थू कि न्हूगु भारत-आय भाय्या शब्दकोष फुकं गबलें पूमवं । छाय्धाःसा, न्हू-भारत-आर्य भाय्या थःगु खँगो धुकू नाप नापं संस्कृतया तःधंगु सम्पत्ति थुजागु भाय्या धुकुतीइ ल्यना चवनी । छुं भतीचा खँगू नेवाःभाय्या खँ नं अथे हे खः । भारतया भाय् अद्ययन याइपिसं थें तुं ध्व भाय् व्वनीपिसं ध्व लोमंके फैमखु कि ध्व भाय्या मूखँगोया

धुकूलिसें संस्कृत नं मसय्कुसें मगाः ।

निता-प्यता खँगू नेवाःभाय्या स्थिति हिन्दी बाय् हिन्दुस्थानी नाप दाना स्वे ज्यू । मुगल काले फारसी नाप हिन्दी सम्पर्के वः थें, गुगु भासं ध्वयात भासाय् व सांस्कृतिक प्रभाव यात जुइ, नेवाःभाय् नं भारतीय आर्यभाय् तय्यगु पाखें वःगु प्रभाव नालाकाय् तसकं उत्सुक जुयाः थुमिगु सत्तिक वल । थुकी छुं आश्चर्य ताय् माःगु नं मद्दु, छाय्धाःसां उबले नेपाले भारतीय राजवंशं शासन याना च्वंगु नं जुल । थथे हिन्दी लिसे दाना स्वेबले ध्व लुमंके बहःजू कि विदेशी भाय् नाप सम्पर्के बसेलि निगुलि भासाय् नं, खँगो-धुकू जाय्केगु ज्या तोताः, मेगु छगू प्रवृत्ति व्वलन । निगुलि भासाय् नं समार्थी-सम्युक्त शब्द (Synonymous compounds) दय्केगु याना हल—थुजागु सम्युक्त शब्द गुकी निगू भाय् व सांस्कृतिक पृष्ठ भूमिवःगु छगू हे अर्थया निगः खँगो स्वानाः दय्कातःगु खः । हिन्दी भासाय् छगो खँगो भारतीय व मेगु खँगो फारसी वा अरबी जुया चवनी । नेवाःभासाय् छगः नेवाःभाय्या व मेगु भारतीय आर्यभाय्या । गथे कि हिन्दीइ pain यात खालि भारतीय खँगो दुःख जक मखु फारसी दद (गुक्रिया अर्थ नं व हे खः) स्वानाः दुःख-दद दत । ध्व अनुवाद ज्वीबले suffering-suffering जू वइ । नेवाः भासाय् नं थथे हे जूगु दु । दसियाकथं, संस्कृत वःगु खँगो अबला नाप नेवाःभाय्या मिसा स्वानाः “मिसा-मिसा” जूवः थें बाय् भारतीय पुता (संस्कृतया पुत्र) नेवाः भाय्या म्हाचा स्वानाः पुता-म्हाचा बाय् daughter-daughter थें जुल । छं मखुसां न्हापां ध्व समार्थी-सम्युक्त खँगोत ध्वाध्वीकेत छयलाहःगु जुइ । सुं छद्वासिनं न्यंसा थुजागु खँगोले छगू मथू सा मेगु व्व थुया च्वनि । न्हःनेया खँगो मथू सा ल्युनेया बाय् ल्युनेया मथू सा न्हःनेया थुया चवनी । आः थौकन्हेया हिन्दीइ थुजागु खँत्वाःत म्वालेधुंसां भाय्यात अभिव्यक्ति व जोड

बीगु लागि शैलीया परिकारयाकथं ज्याय् छथला चवन । नेवाःभाय् व हिन्दीभाय् निगुली नं थुजागु खँत्वाले छगू न्हाइपुगु स्थिति पिब्वया चवंगु दु— ह्यापां स्वतन्त्रगु निगु भासा-संसार, छगू मेगु नाप पाःगु निगू संस्कृतिया स्वापू व नापलाःगुया सुचं बियाचवंगु दु । बंगाली नं आङ्ग्ल-बंगाली खँगोले थुजागु रूप दु । अथे हे संस्कृतय् नं उजागु हे रूपत दु । जि स्वयं थुखे पाखे माला स्वःसा भाषा सम्बन्धय् न्हूगु व दुग्यःगु खँत लुया वयफु ।

नेवाःभासं खालि संस्कृत जक भारतीय खँगोत त्याय् काःगु मखु कि भारत-आर्य भाय्या अन्तिम ईया भायूत अर्थात् न्हूगु भारत-आर्य भासं नं त्याय् काःगु दु । नेवाःभाय् व न्हूगु भारत-आर्यभाय् दध्वी मूलगु ता शायद मैथिलि खः । नेपालया दक्षिण पाखे (उत्तर प्रदेश व बंगालया दध्वी) ल्हाइगु थ्व भासं नेपाले नं छं साहित्य चवयगु जूगु दु धैगु थौं मीसं स्यू । थुपिं लिसे नेवाःभासं फारसी व अरबी भासं वःगु खँगोत नं ब्याय् छथला तःगु दु, गुगु खँगोत तप्यंक फारसी व अरबी त्याय् काःगु मखसे न्हूगु भारत-आर्यभासं त्याय् काःगु खः । इमिसं थ्व ह्यापां हे फारसी व अरबी कयाः थःथःगु भासाय् दुध्याका तःगु खः ।

मीसं नेपालया साहित्यिक कृति लँना स्वःसा सीदै कि थ्व कृति छगू हे कथंया मखु । थ्वया संस्कृतिया प्रेरणा व्यूम्ह भारतया थें तुं थ्व साहित्यिक धुकू सम्युक्त, बहुविधा व बहुभाषी जुया अलग अलग साहित्यतय् छगू पुत्रः खः गुकिंया सृजनाय् अलग अलग नस्लया मनूतय्सं थःथःगु देन व्यूगु दु । दकले पुलांगु साहित्य संस्कृत चवया तल, १४गू निसं १६ गू शताब्दिया साहित्य खास याना नेवाःभासं व अले इस्वी १७६८ या गोरखाली विजय निसं तिनि पूर्वीय

पहाडीया प्रभाव उपो जुया वइ । थ्व भाय् पञ्चाव निसं हिमालयया पूर्वी भेगय् पूर्व नेपालतक व्याप्ता चवंगु न्हूगु भारत-आर्यभाय्या पहाडी भासाय् छगू खः गुगु राजस्थानी नाप, उकें हिन्दी नाप नं, बांलाक स्वाः । पूर्वीया पहाडीयात पर्व-तिया (पर्वतया भाय्), बाय् खस्कुटा (खस्-जातिया भाय्) नं धाः । अथे जूसां, थौंकन्है थ्व भाय् नेपालया सर्कार व प्रशासनया भाय् जूगुलि आपाः यानाः नेपाली धाइगु जुल । मीसं ह्यापा धाय् थें, नेवाःभासं चवया तःगु फुकं संस्कृत-साहित्य प्रभावित जुयाचवंगु दु । संयभाय् व साहित्य त्याय् कयाः विशेषकथं च्वपि लेप्चात स्वयाः भिन्नापि नेवाःतसं संस्कृत कृतिया थःगु भासं टिप्पणी चवयाः मुंकेगु, व फड्फिटले मिले जुइक थःगु भासं अनुवाद याय्गु अले विशेषकथं चलिगु, बाखं, बुद्धधर्म व हिन्दूधर्मया उगुथुगु सफूत कर्मकाण्ड व वासःतासःया सफूत अले नेपालयागु इतिहास दुगु वंशावली थ्व भासं चवत । थनथाय् छगू न्ह्यसः न्यने फु— छु नेवाः-तय्सं भारतीय भासं प्रेरित मज्जु थःगु हे मौलिक साहित्य छुं नं मच्चः ला ? आयात लिसे, अभा-ग्यवस, खालि अन्दाजी खँ जक दु । लिपाया अध्ययन व सम्भाव्य लुया वय्फुगु ज्वलनं जक थुजागु तर्कना खः वा मखु हे धका धाय् फय् कइ ।

अथे जूसां छगू बांलाक पिमब्वःनिगु भाय्या कथं व अले भारतीय कृतीतय् टिप्पणी/व्याख्याया भाय्कथं निताने नेवाःभाय् लुमके/व्वने बहःजू । थ्व भाषाय् विशुद्ध भाषावैज्ञानिक (pure linguist) व भाषाशास्त्री (philologist) निखलःसितं नं मौलिक अनुसन्धान याय्गु तःव्यागु थाय् दु । ☉

जर्मनभासं इटालीयन भाषाय् हीकूपि : जि० केलर व आर० कालेगारी
इटालीयन अंग्रेजीइ हीकूमह : रजर पाक्स्टन
अंग्रेजी नेपाल भाषाय् हीकूमह : कमलप्रकाश मल्ल